

Obrazi revščine¹

I. DEL: SPREJETI IN IMETI RAD SAMEGA SEBE

*Pameten je tisti človek, ki ne trpi zaradi
tistega, česar nima, ampak je vesel tega, kar ima.*
(Demokrit)

1. OBRAZI REVŠČINE

Revščina ima več obrazov in je kompleksen in večplasten pojav. Med seboj se prepletajo:

- telesna oz. gmotna revščina: pomanjkanje hrane, obleke in bivališča, nezdrava prehrana, slabo zdravstveno varstvo;
- duševna revščina: čustvena otopelost, negativna čustva, pomanjkanje dobrih navad, razvade;
- duhovna revščina: neizobraženost, neodgovornost do svojih odločitev – kriza vrednot, vere, moralna kriza;
- medčloveška revščina: pomanjkanje socialne mreže – družinska prijateljska, v okviru delovnega okolja – odnosi z ljudmi, na katere se lahko zanesemo;
- razvojna revščina: zaostajanje za svojimi osebnimi možnostmi in zmožnostmi, nazadovanje.

V Sloveniji pod pragom revščine živi 12 % ljudi, več kot 100.000 je brezposelnih, več kot 170.000 alkoholikov, 100.000 depresivnih, ...

REVŠČINA – IZKLJUČENOST

Revščina pomeni ne imeti, izključenost pa se kaže tudi kot kategorija ne pripadati – gre za pomanjkanje socialnih stikov in občutek nemoči. Najbolj ranljivi so starejši, potem otroci in takoj za njimi ženske.

- Starejši – stopnja socialne varnosti starejših je izredno nizka. Zelo malo starejših ob izgubi službe le-to ponovno najde.
- Ženske – posebej starejše, vdove, samohranilke, razvezane, z več otroki, partnerke alkoholikov, zasvojenec. Prav tako tudi ženske begunke, azilantke, tujke, brezposelne z nizko izobrazbo, priseljenke.

REŠEVANJE STISK – OBLIČJE BLIŽNJEGA – SLED NESKONČNEGA JEZUS V VSAKEM ČLOVEKU

Naše delo nas kliče, da vidimo Jezusa v vsakem človeku. Jezus nam je povedal, da je On tisti lačni človek. On je nag. On je žejen. On nima doma. On trpi. To so naši zakladi ... Oni so Jezus. Vsak

posebej je Jezus v svoji boleči preobleki. Lačen ljubezni gleda nate. Žejen prijaznosti te roti zanjo; brez zaupanja je in upa vate; bolan je in v ječi – prijateljstva hoče od tebe; brezdomec je in te prosi za zavetje v tvojem srcu. Mu boš vse to ponudil? (Mati Terezija, *Sadovi ljubezni*, 2001.)

REŠEVANJE STISK

Prositi je izredno težko, še posebej ljudem, ki so bili svoje težave navajeni reševati sami. Ob dogodkih, ki jih ne morejo načrtovati (izguba službe, smrt, bolezen, naravna nesreča, ...), se znajdejo v strašni stiski. Zaman je razlagati in govoriti, da so drugi še v večjih težavah, da je njihova težava malenkostna. Zanje je njihova stiska najtežja.

PROSILCI

Prosilci se večkrat srečujejo s pomisleki, kaj bodo rekli ljudje, če bodo videli, da za pomoč prosijo *Karitas*, *Rdeči križ* ali kakšno drugo dobrodelno ustanovo. Bodo vztrajali v svojem ponosu in se poglobljali v stiski? Bodo zmogli narediti odločilni korak? Pri ljudeh v stiski obstaja strah pred obiskom dobrodelne ustanove in razgrnitvijo stiske. Veliko večino prosilcev je sram, da prosijo.

RAZLIČNO ODZIVANJE NA STISKE

Ljudje se na stiske in krize odzivamo različno. Nekateri se umaknejo in se počutijo nemočne. Drugi se odzovejo z jezo, so nasilni do družinskih članov in okolice ... Nekateri jokajo. Spet drugi želijo pobegniti od svojih občutij in težav. Nemalo se jih vda alkoholu in drugim opojnim sredstvom.

V težkih trenutkih je težko biti sam. Takrat je dobro imeti ob sebi nekoga, ki mu lahko pomočimo. Nekoga, ki je pripravljen biti z nami, nam prisluhniti in pomagati. Tolažba ne rešuje težav, ne prekine žalosti, ne spreminja položaja, v katerem se je nekdo znašel. Izraža pa naklonjenost in bližino. Hrabri in omogoča izpoved. Daje vedeti, da v stiski nismo sami.

3. REVEN TUDI, ČE DELAŠ OSEM UR – REVŠČINA VODI V SOCIALNO IZKLJUČENOST

Vemo, da pomena pojmov revščina in socialna izključenost nista identična; se pa prekrivata. Socialna izključenost ne vodi nujno v revščino, revščina pa običajno vodi v socialno izključenost, ki se nanaša na izključenost iz udeležbe. Pojem družbene izključenosti se je pojavil konec 70. let preteklega stoletja in je označeval skupine ljudi, ki so padli skozi sito socialne zaščite. Kasneje se je koncept razširil še na druge skupine, ki so izključene iz udeležbe na vseh nivojih države in družbe. Revščina in socialna izključenost gresta običajno z roko v roki, posamezniki, ki se znajdejo na robu, pa so mnogokrat žrtve stereotipov in stigmatiziranja.

Včasih je veljalo nenapisano pravilo, da če človek hoče delati, bo delo dobil, če je reven in mu ni do dela, pa je za tako stanje kriv sam. Vsak delazmožen človek je za svoje delo dobival primerno plačilo in je s svojim delom lahko preživel sebe in družino. Zaposlitev pa danes ne pomeni več izhoda iz revščine in dostojnega preživetja. Revščina je ena izmed poti v socialno izključenost. Prejemniki minimalnih dohodkov ponavadi delajo nižje plačana dela, v več izmenah, imajo nižjo kvalifikacijo ali pa končano samo osnovnošolsko izobrazbo. Prehajanje na boljše plačano mesto skoraj ni mogoče.

Slovenija sodi med države, ki beležijo nižjo raven revščine od evropskega povprečja, vendar se v sedanji situaciji gospodarske krize revščina nedvomno povečuje. Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji 12,3 %. To pomeni, da pod pragom revščine v Sloveniji živi 12,3 % ljudi.

Znesek minimalne plače je trenutno določen pri 597,43 € bruto, kar neto zneske 460,00 €. Vlada je 1. marca 2010 sprejela predlog zakona o minimalni plači, skladno s katerim se je minimalna plača zvišala na 734,15 € bruto oz. 562,00 € neto. Za delodajalce, ki bi se lahko zaradi dviga minimalne plače znašli

v težavah, je predvideno dveletno prehodno obdobje. Kot skrajni rok zvišanja minimalne plače do ravni minimalnih življenjskih stroškov je predviden 1. januarja 2012. Leta 2010 je morala minimalna plača znašati 520,00 € neto, 1. januarja 2011 530,00 €, 1. januarja 2012 pa 562,00 €.

Prejemniki minimalne plače so v veliko stvareh prikrajšani: Delavec, ki dobi minimalno plačo, ne more prejeti večjega kredita (npr. stanovanjskega). Višina kredita, ki ga dobi oseba z minimalnim dohodkom, je prenizka za karkoli.

Če delavec, ki prejema minimalno plačo, zboli oz. ostane doma zaradi nege in varstva družinskega člana, prejme majhno bolniško (če je le-ta 100-odstotna, potem je njena višina isto kot minimalna plača, če je 80-odstotna, pa znaša 80 odstotkov minimalne plače). Sicer to velja za vse, vendar je pri minimalnih dohodkih tovrstna problematika še dosti bolj pereča. Delavka z minimalno plačo, ki gre na porodniški dopust, prejema mizerno nadomestilo. In to celih 12 mesecev.

Če delavec, ki prejme minimalno plačo, izgubi zaposlitev in se prijavi na *Zavod za zaposlovanje*, dobi 70 odstotkov nadomestila plače, kar pomeni je 70 odstotkov minimalne plače. Delavci z minimalno plačo imajo najnižjo pokojninsko osnovo, kar pomeni, da bo njihova pokojnina katastrofalno nizka in se bodo z njo izredno težko preživljali. Pristali bodo na družbenem dnu. Če delavec, ki prejema minimalno plačo, umre in po njem družina dobi pokojnino, je ta zelo nizka. Sramotno nizka.

Podobno kot države *Evropske unije* se tudi Slovenija sooča z resno gospodarsko in finančno krizo. Slovenski delavec je ta trenutek v zelo resni in težki situaciji. Delavci v resnici težko živijo, njihovi dohodki včasih ne zadoščajo niti za osnovno preživetje. V izredno težkih razmerah so družine, ki živijo z eno samo plačo, ki znaša za tričlansko družino skoraj toliko, kot bi dobili socialne pomoči. Delavcev ne pesti samo nizka minimalna plača, pač pa tudi nizek razpoložljiv dohodek

in visoki življenjski stroški. Minimalna plača je socialni korektiv, ki vsakemu zaposlenemu teoretično zagotavlja minimalni standard.

Zelo kruto je, da so redno zaposleni delavci večkrat na slabšem kot prejemniki socialnih transferjev. Med njimi so najbolj ogrožene kategorije:

- samske zaposlene osebe, ki živijo v najetih stanovanjih,
- samski moški srednjih let,
- samohranilke z enim ali več otroki,
- zakonci, ki živijo z eno plačo, njihovi otroci pa so se že osamosvojili ali jih še nimajo,
- družine, kjer sta sicer oba starša zaposlena in prejemnika minimalne plače, z dvema ali tremi šolajočimi se otroki ob predpostavki, da imajo najet kredit ali pa za stanovanje plačujejo visoko najemnino,
- osebe, ki so zaradi bolezni ali poškodb na daljši bolniški,
- ekonomski migranti.

Naštete kategorije sicer zaposlenih ljudi sodijo v kategorijo izključenih zaradi pomanjkanja materialnih dobrin. To vpliva na njihov družbeni status, večkrat so tudi diskriminirani, kar privede do osebnega poniževanja, izključevanja in izkoriščanja.

Ljudje z nizkimi dohodki nimajo enakih možnosti in dostopa do javnih virov, do storitev. So v slabšem življenjskem položaju, niso aktivno vključeni in udeleženi pri reševanju svojih lastnih težav in imajo manj možnosti za kreiranje lastnih življenjskih načrtov.

Prejemniki socialnih pomoči so v veliko primerih na boljšem kot zaposleni z minimalnimi dohodki. Vse subvencije in bonitete, ki jih imajo prejemniki socialnih pomoči, zaposlenim prejemnikom minimalne plače niso dostopni. Prejemniki socialnih pomoči so upravičeni do subvencije prehrane v šoli (malica in kosilo), do brezplačnega vrtca za predšolske otroke, do subvencioniranega prevoza za srednješolce. Ni jim potrebno plačevati RTV naročnine ter osnovnega in dodatnega zdravstvenega zavarovanja. Njihovi otroci, ki obiskujejo srednjo šolo ali fakulteto, so prejemniki štipendij.

Nizki dohodki pogojujejo revščino.

Revščina na ljudi vpliva večplastno:

- v prvi vrsti vpliva na slabe bivanjske razmere in ovira dostop do primernih stanovanj, pa tudi na
- slabo zdravstveno stanje in omejen dostop do zdravstvenega varstva,
- omejene možnosti za izobraževanje, usposabljanje in prostočasne dejavnosti,
- otežen dostop do visokošolskega izobraževanja ali izobraževanja odraslih,
- finančno izključenost in prekomerno zadolženost,
- omejen dostop do sodobne tehnologije,
- omejuje sposobnost ohranjanja socialne mreže prijateljev in znancev.

Slovenija sodi med države, ki beležijo nižjo raven revščine od evropskega povprečja, vendar se v sedanji situaciji gospodarske krize revščina nedvomno povečuje. Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji 12,3 %. To pomeni, da je pod pragom revščine v Sloveniji živelo 12,3 % ljudi. S takšnim merjenjem je Slovenija precej uspešna, saj tako izbrane meritve kažejo, da je imelo nižji delež revnih le pet držav članic *Evropske unije*.

Ali te meritve kažejo dejansko stanje? Je realnost res taka? Če pogledamo okoli sebe in prisluhnemo žalostnim zgodbam iz medijev ali ljudem, ki potrkaajo na vrata *Karitas*, se poraja dvom. Slika postane čisto drugačna. Za vsemi temi stiskami se skrivajo zgodbe ljudi, specifične zanje in za njihove družine. Težke, polne negativnih čustev in krivic, ki so jih doživljali. Predvsem pa v oči bode podatek, da v Sloveniji prejema minimalno plačo približno 33.000 delavcev, kar 25 % zaposlenih pa prejema le kakšen evro nad to mejo.

4. SPREJETI IN IMETI RAD SEBE! ŽE DEMOKRIT JE REKEL, DA JE PAMETEN TISTI, KI NE TRPI ZARADI TISTEGA, ČESAR NIMA, AMPAK JE VESEL TEGA, KAR IMA.

Čustveno in duševno zrel in zdrav človek je sposoben spoznati svoje resnične potrebe. Prav tako zna tudi oceniti, kaj res potrebuje

zase od tega, kar mu ponuja življenje. Človek, ki se ima rad, ki upošteva svoje resnične potrebe in je zadovoljen s svojim življenjem, zna in zmore upoštevati tudi druge ljudi. Zna se jim prilagoditi in sodelovati z njimi na enakopravni ravni. Zmožen je imeti rad drugega človeka. Če se ne cenimo, ne moremo spoštovati drugega človeka. Če ne gojimo prijateljskih odnosov, ne znamo biti prijatelji drugim ljudem. Če smo s seboj nezadovoljni, bomo zagotovo nezadovoljni tudi z drugimi. Čeprav se to zdi čudno, je vendarle res, da drugemu človeku ne moremo nuditi pozitivnih čustev, če jih ne gojimo do sebe.

Veliko ljudi je s svojim življenjem nezadovoljnih. Namesto, da bi ravnali sebi v prid, se pogosto vedejo sebi v škodo. To privede do stalnega nezadovoljstva s seboj. Taki ljudje so čustveno napeti, slabe volje, zadirčni, prepirljivi in napadalni. Lahko postanejo tudi potrti, napadalni, zapirajo se vase, bežijo v nedejavnost, imajo občutek manjvrednosti.

Čustvena sproščenost, veselost ter splošno zadovoljstvo ugodno vplivajo na telesne funkcije in nas varujejo pred psihosomatskimi boleznimi, ki nam pogosto grenijo življenje.

Kako kažemo ljubezen do sebe? Ali ravnanje za svoje dobro in sebi v prid že pomeni sebičnost? – Vse premalo prisluhnemo sebi, svojemu organizmu, in velikokrat delamo proti sebi. Mladostnik se v želji, da bi bil enak okolici, družbi vdaja alkoholu, cigaretam in drogam. Želi biti enak drugim, ne želi izstopati in se sramuje svoje drugačnosti. V želji, da bi se uveljavil pred vrstniki in pred seboj ter jim bil enak, nekritično sprejema njihove navade in škodljive razvade.

Ljudje najdemo v delu veliko možnosti, da se uveljavimo. Všeč nam je, če nas ima okolica za prizadevne, marljive in delu predane ljudi. Čustveno zrel človek ne vidi v delu samo vira dohodka, ki mu omogoča dostojno življenje, temveč tudi vir zadovoljstva.

Vsak odnos se začne z nami. Vsaka sprememba se začne pri nas. Mi smo tisti, ki moramo začeti spreminjati sebe. Le tako bomo dosegli, da se bo tudi okolica

začela spreminjati. Drug na drugega lahko le vplivamo, spreminjamo pa lahko le sebe. Namesto, da se trudimo vedeti, kaj se dogaja v glavah drugih ljudi, moramo najprej vedeti, kaj se dogaja v naši glavi in zakaj se obnašamo tako, kot se.

Ljudje delamo napake. Včasih dopustimo, da nas okoliščine preveč zavedejo. Včasih se v gonji za napačnimi cilji tudi izčrpamo.

Včasih se nam zdi, da nas življenje prehiteva in da ga komaj dohajamo. V strahu pred prihodnostjo nas popade panika in vsepovsod vidimo strahove. Vse to pa stresamo na tiste, ki so nam najbližji. Včasih se v strahu, da bodo prepoznali našo nemoč, zapremo pred drugimi. Brez odločnosti in močne volje se lahko zgodi, da bomo kaj hitro zapadli v stare vzorce razmišljanja, medsebojnega komuniciranja. Trdna odločitev za spremembo mora pomeniti tudi pripravljenost soočiti se s samim seboj, samemu sebi priznati svoje napake in hkrati odkrivati tudi svoje darove. Sprejetje sebe, notranja umirjenost in svoboda človeka vodita k odkrivanju in graditvi ustvarjalnih odnosov, ki presegajo neprestano ogroženost in strah. *Lepo je, da si!* To bi morali reči najprej sebi in potem tudi drugim. *Lepo je, da si!* V življenju lahko narediš nekaj lepega in dobrega! Morda bo na ta način presežena vsaj duhovna in duševna revščina. To seveda ne pomeni, da državnim strukturam in različnim službam ni potrebno narediti vse, za to, da sistem in struktura ohranjata načela pravičnosti in spoštovanja dostojanstva človeškega življenja, kar je posebej v naših razmerah zelo problematično. Odpraviti je potrebno sistemske in strukturne napake (korupcijo, pravne akrobacije, ki ponižujejo socialno šibkega človeka, poniževanje človeka na raven sredstva, poniževanje človeka, nezmožnost, da bi imel možnost do dela in primerne materialne gotovosti, različne manipulacije na ravni "kruha in iger") na ravni države, z namenom, da bi se čim bolj odpravila materialne revščine, pa tudi revščina na drugih področjih (izobrazba, socialna mreža,). Ob tem človek kot

subjekt družbe ne sme biti pasiven; ne more pasivno pričakovati, da bo država rešila vse probleme. Tu gre za ostanek socialističnega etatičnega pogleda, s katerim je slovenski človek še vedno obremenjen.

Kot subjekt te družbe sem tudi subjekt (izhodišče) etičnega delovanja. Spoštovanje osnovnega etičnega humusa (svetovni etos) je pot, da se korak za korakom spreminja tudi družba. Če se bo to zgodilo, potem bo, tako upamo, tudi manj različnih oblik revščine.

II. DEL: BOGASTVO MODRIM LJUDEM SLUŽI, NEUMNIM PA GOSPODUJE. (SENEKA)

1. VSAK, KI IMA V POSESTI KAJ, ČESAR NE POTREBUJE, JE TAT. (MAHATMA GANDHI)

Gospodarska kriza po svetu in v Sloveniji, kjer ima še prav posebne specifične razsežnosti, nam daje misliti, kakšno je razmerje med materialni dobrinami (bogastvom) in človekom. Kdo komu služi? Kdo je komu sredstvo ali cilj? Na retorična vprašanja sam po sebi prihaja odgovor, ki na podlagi stvarnega stanja govori o tem, da je človek postal suženj materialnih dobrin, namesto da bi bile te v službi človeka. Ni problem v človekovi pravici do osebne lastnine, ki jo je zelo jasno utemeljil filozof Locke (in mnogi pred njim). Težava nastane takrat, ko lastnina postane gospodar nad človekovo svobodo, njegovim dostojanstvom; ko človeka pograbi pohlep, požrešnost in napuh s predpostavko, da je on s svojo gospodarsko močjo središče sveta. V takšnem suženjskem ravnanju, odvisnem od svojih strasti (*ratio* je tu pogosto odsoten), človek začne izgubljati temeljno pristno človeško čast (v najboljšem pomenu besede), dostojanstvo, samospoštovanje, kar ponižuje njega samega, hkrati pa onemogoča odnose z drugimi. V tem človeškem pohlepu namreč ni prostora za zaupanje, sodelovanje, skrb za skupno dobro, solidarnost, ampak vse bolj naraščajo dvom, nezaupanje, strah, nevoščljivost in boleсна tekmovalnost, ki jo pogosto lahko ustavijo samo kake objektivne

okolščine oziroma zunanje ovire (sedanja gospodarska kriza).

Razprava o temeljnem etičnem humusu (svetovnem etosu, ki je skupen različnim prepričanjem in religijam) na vseh nivojih družbenega in osebnega življenja je zato še toliko bolj potrebna in nujna, če hočemo ohraniti temeljno dostojanstvo človekovega življenja; to, da človek da nekaj nase, da drži dano besedo in da ne manipulira z drugimi ali se da manipulirati drugim, da ohranja osebno svobodo in samozavest ter samospoštovanje in poštenost. Če vsega tega ne premore, tudi ne more ustvarjati pristnih in iskrenih odnosov z drugimi, ki temeljijo na zaupanju in poštenosti ter presegajo pragmatizem (koristoljubje), preračunljivost (ljubosumje in nevoščljivost) in žejo po vseh mogočih manipulacijah. Ne smemo pozabiti na to, da se etika ne začneja nekje zunaj, v nekih objektivističnih proceduralnih načelih, ampak v globini mojega srca. Subjekt je merilo etičnega dejanja, njegova svoboda. Aristotel bi rekel, da preudarnost (spoznanje) ter volja in krepost; da tisto, kar je dobro in prav, tudi naredim, četudi je včasih zahtevno in težko. Predajanje všečnosti in populizmu ter pragmatični preračunljivosti so muhe enodnevnice, ki človeka najbolj razosebijo, ga naredijo "brezobličnega" in tak človek se vedno bolj izgublja v osami brezosebnosti in samoponižanja.

2. OSNOVNI ETIČNI HUMUS ETIČNEGA POSLOVANJA

V slovenskem prostoru je prave strokovne literature ali resnih razprav na temo poslovne etike malo. Danes je sicer modno govoriti o tem, kako zelo potrebna je etika na različnih področjih, primanjkuje pa sistematične in argumentirane obravnave teh vprašanj, ki bi mogla biti vodilo za to, da se začneta spreminjati miselnost in osnovna človeška kultura na področju poslovanja. Ta sprememba mišljenja se ne more zgoditi čez noč, toda bolje je začeti z zamudo kot pa

nikoli. V različnih tujih založbah je v zadnjem času moč zaslediti veliko literature s tega področja. Prebiranje le-te v zadnjih letih me je spodbudilo k temu, da napišem nekaj vrstic, ki niso nikakršen recept za reševanje vseh vprašanj ali nekakšen dogmatični sistem, ki vse rešuje. Daleč od tega. Moj namen je spodbuditi k osebnemu razmisleku o tem, kako potrebna je osnovna etična kultura na vseh področjih življenja, torej tudi na poslovnem.

Neke vrste "svetovni etos" poštenega in pravičnega delovanja na različnih področjih, tudi na poslovnem, so temeljna načela, ki so skupna različnim religijam in prepričanjem. Lahko bi rekli, da so njihova osnova filozofski in religijski pogledi, ki jih povezujejo naslednji aksiomi:

- človek nikoli ne more in ne sme postati sredstvo, ampak je cilj; torej dostojanstvo človeka;
- kar hočeš, da bi ljudje storili tebi, stori tudi ti njim, oziroma česar nočeš, da bi ljudje tebi storili, tudi ti njim ne stori (evangeljsko zlato pravilo);
- resnična lepota in radost bivanja se uresničujeta v odnosu do drugega (skupno dobro), ne pa v človekovi osami in pragmatičnem individualizmu.

Od tu naprej lahko navedene aksiome nekoliko podrobneje razčlenimo na temeljna načela etičnega delovanja v poslovnem svetu. Tudi ta načela so samo nekateri vidiki, ki naj bodo izziv k osebnemu razmisleku, preudarnosti in postavitvi vprašanja o lastnem etičnem delovanju.

1. **Človeško dostojanstvo** je prvo načelo. V *Splošni deklaraciji človekovih pravic* je v 1. členu zapisano: "Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje." Na te "samoumevne" pravice marsikdaj pozabljamo, zato je nanje potrebno vedno znova opozarjati. Dostojanstvo človeka je neprecenljivo in ga je potrebno spoštovati. Če to načelo navežemo na etiko v poslovnem prostoru, se moramo zavedati, da

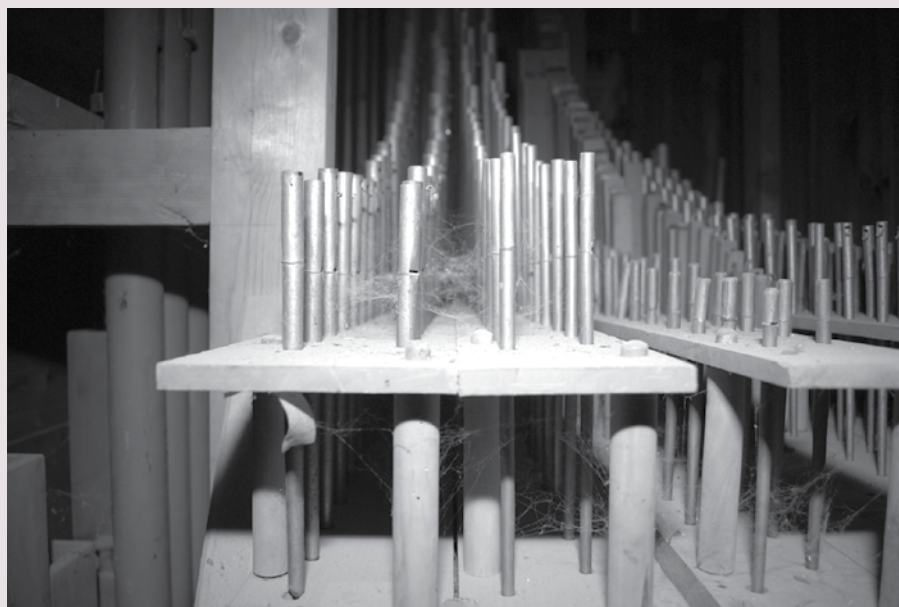
je primarni cilj vsake poslovne korporacije dobrobit človeka in ne neprestano pehanje za dobičkom. Čeprav z dobičkom v splošnem ni nič narobe in je za udejanjanje poslovnih priložnosti potreben, ga ne smemo postavljati za prvi in primarni cilj, ampak se moramo zavedati, da je dobiček samo sredstvo za doseganje nekega višjega cilja, to pa je zadovoljevanje človekovih potreb. Čeprav je naša družba hierarhično razdeljena, je vsako delo namenjeno uresničevanju človekovih potreb. Dani so nam talenti, s katerimi lahko izboljšamo svoje življenjske pogoje in na ta način živimo bolj polno in ustvarjalno življenje. Problemi v sedanji strukturi so v tem, da z objektivističnim gledanjem in vrednotenjem dela pozabljamo na človeka kot cilj, saj le-ta

vse pogostejše postaja samo sredstvo v službi ekonomije in človekove pogubne želje po dobičku. Naše delo vpliva na to, kakšni smo kot ljudje, zato moramo paziti, da ravnamo racionalno, da naše načrtovanje in odločitve ne ovirajo razvoja in samoizpolnitve, ampak nam pomagajo pri napredku. Pri vsaki odločitvi, ki jo sprejemamo in vpliva na širšo družbo, bi si vsak posameznik moral postaviti vprašanje: "Ali moja odločitev spoštuje druge ljudi in jih ne ponižuje na raven sredstva in modernega suženjstva?"

2. Drugo načelo je **načelo skupnega dobrega**. Splošno dobro je tisto, kar omogoča tako trgovino kot državo, je splet naših medsebojnih odnosov, širina uma in srca, s katerimi lahko presežemo golo preživetje

"Sveto bogoslužje vsebuje skladnost besedil, dejanj, pesmi in tihote ... Pomembnost tihote v bogoslužju ne more biti nikoli preveč poudarjena" (Sing to the Lord 118).

Med obnovo ptujskogorskih orgel 2009 – detajl (foto: Janez Oblonšek)

in dosežemo ustvarjalnost in sodelovanje. Družba ima moralno dolžnost, da ljudem zagotovi pogoje, v katerih lahko razvijajo svoje potencialne, saj le na tak način lahko tudi prispevajo k splošnemu dobremu družbe. Z vidika poslovnih odločitev imajo upravniki podjetij moralno obveznost, da v odločitvah pretehtajo posledice dejanj in predvidijo, kako bodo specifične odločitve vplivale ne samo na njihovo podjetje ter njihove delničarje, ampak tudi na širšo družbo ter na človeka kot takega.

3. Načelo poštenega in odgovornega upravljanja z dobrinami in lastnino. Primarni cilj našega življenja ne sme biti neprestano pehanje za materialnimi dobrinami, ob čemer se pozablja, da so le-te samo sredstvo v službi človeka, ki naj bi se vsestransko uresničeval na različnih področjih in nivojih svojega življenja; od telesnega, kulturnega do duhovnega. Pomembna je zmernost in človekov pravi odnos do stvari oziroma bogastva ali, kot je zapisal Oscar Wilde: *"Če bi bogastvo prinašalo samo užitke, bi ga mogli prenašati, obveznosti, katerim nas podvrže, ga delajo neznosnega. V interesu bogatih je, da bi ga ukinili."* Čeprav dobrine prinašajo dobiček in denar, ki je pomemben, je le sredstvo za polnejše življenje. V življenju ne smemo biti usmerjeni samo na pridobivanje vedno več in več stvari. Ne smemo brezglavo izkoriščati svojega okolja, saj imajo naša dejanja lahko zelo hude posledice za vse človeštvo danes in v prihodnosti. Naša moralna dolžnost je, da uporabljamo naravne vire odgovorno in preudarno. Z zmernostjo in razumnostjo se moramo izogniti prekomernemu izkoriščanju naravnih virov ter ne smemo povzročati nepotrebnega onesnaževanja in posledično naravnih katastrof.

4. Načelo subsidiarnosti vključuje odnos posameznika do različnih državnih in mednarodnih institucij. Naloga le-teh je, da podpirajo in ščitijo prva tri načela. Odpovedati pa se morajo dejavnostim, ki bi vplivale na avtonomijo posameznika, družine in naroda. V širšem smislu gledano je odgovornost

posameznika, da prepozna potrebe domačega okolja ter da ustrezno ukrepa. Mednarodne in državne institucije se ne smejo vmešavati v delovanja lokalnih skupnosti, če te izpolnjujejo svoje dolžnosti in zmorejo same urejati svoje probleme. Pravico in dolžnost posredovanja imajo samo v primerih, ko avtonomija posamezne družbe ne spoštuje temeljnih človekovih pravic in ogroža druge dežele na različnih področjih sobivanja na našem planetu.

5. Opcija za revne kot peto načelo pomeni, da je naša moralna dolžnost, da ocenimo gospodarske in družbene dejavnost s strani socialno najbolj ogroženih članov družbe. Z vidika poslovne etike to pomeni, da imajo korporacije moralno dolžnost, da delajo v korist najbolj ranljivih članov družbe. Zavedati se morajo, da njihove odločitve vplivajo na ljudi globalno in ne samo lokalno. Nekatere korporacije gledajo na svoje delavce zgolj kot na sredstvo in izrabljajo dejstvo, da je na globalni ravni veliko ljudi, ki so pripravljeni delati za majhno plačo. S tem ponižujejo lastne delavce in prav tako na suženjsko raven spravijo ljudi v revnejših deželah, ki opravijo delo za bistveno nižjo plačo. Tu gre za kršitev temeljnih človekovih pravic in izkoriščanje, katerega cilj je želja po čim večjem dobičku in manipulacija s človekom, ki ga tako zreducirajo na raven sredstva.

6. Načelo solidarnosti je trdna odločenost, da želimo delati za splošno dobro. Kaže se v tem, da je potrebno prepoznati potrebe drugih in se zavzemati za spremembe in dolgoročne izboljšave. *Bogastvo mora biti vedno orodje in nikoli cilj*, je zapisal že Aristotel. Solidarnost vključuje odnos med tistimi, ki dajejo, in tistimi, ki prejemajo. Ne gre za pomilovanje, ampak priznavanje, da smo v odnosu drug z drugim in da smo odgovorni za dobrobit vseh. Naše odločitve in izbire morajo ščititi ne samo naše interese, ampak tudi interese drugih. Pri tem je ključnega pomena, da naša svoboda oziroma brezobzirna samovolja ne ogroža(ta) svobode sočloveka.

3. ŽELJA DELATI DOBRO IN POŠTENO TER DRŽATI DANO BESEDO

Upravljalci poslov skrbijo za odnose z več interesnimi skupinami: lastniki, zaposlenimi (vključno z upravljalci), strankami, dobavitelji, investitorji in okoljem, v katerem poslujejo. Naslednja načela naj bi bila dovolj široka in prilagodljiva za uporabo v vsakršnih etičnih odločitvah. Slonijo predvsem na Kantovi in deontološki etiki: *potrebno je prav delati, ker je to prav*.

1. Pravičnost; dvojna obveznost:
 - a) ne storiti nepravičnosti;
 - b) vnaprej preprečevati nepravičnost in popraviti obstoječo nepravičnost.
2. Ne škodovati: prizadevanja, da ne škodujemo drugim, preseganje pragmatizma in egoistične preračunljivosti.
3. Zvestoba: držati obljube, držati dano besedo in ne samo formalizem pogodbe.
4. Verodostojnost: laž in manipulacija imata kratke noge in ustvarjata nezaupanje. Velikina človeka se kaže tudi v tem, da prizna svoje napake, namerne ali nenamerne.
5. Odškodninska odgovornost: če napravim škodo drugemu, jo moram poravnati. Najbolj nepravilno in neetično je, da nekdo, ki je drugemu povzročil težko materialno stanje in ga s tem potisnil na rob preživetja, manipulira z različnimi zakonskimi in proceduralnimi akrobacijami, da reši sebe, drugi pa pri tem niso pomembni. Posledica tega so zelo tragične zgodbe mnogih posameznikov in družin.
6. Dobrodelnost: čut za solidarnost in skupno dobro družbe. Ali kot je zapisano v *Talmudu*: *Ubožec naredi več dobrega bogatemu, ko sprejme miloščino, kakor bogat človek ubožcu, ko mu jo da*.
7. Osebna rast: pomembnost samoiniciativnosti vseh zaposlenih, osebno zadovoljstvo. Neko podjetje bo tem bolj uspešno, čim večji bo čut pripadnosti in odgovornosti vseh zaposlenih v tem podjetju ali kateri drugi ustanovi. Hkrati naj bi se posameznik v svojem delu čutil čim bolj

uresničenega, v delu pa naj bi se izpopolnjeval in razvijal vse razsežnosti svojega bivanja na svetu (kultura, šport, ...).

8. Hvaležnost: biti hvaležen in znati pohvaliti uspeh drugega. Nevoščljivost in ljubosumje sta dve najpogubnejši težnji, ki uničujeta medsebojne odnose in človekovo ustvarjalnost.
9. Svoboda: zavzemanje za človekovo osebno svobodo in dostojanstvo. Svoboda vključuje pravice in odgovornosti. Svoboda je nekaj čisto drugega kot brezobzirna samovolja, ki se prepušča trenutni impulzivnosti in pragmatičnemu individualizmu.
10. Spoštovanje: spoštovanje drugih, samospoštovanje. Odpustiti najprej sebi in drugim, če je bilo kaj narobe naredeno, odnosi zaupanja in poštenosti, preseganje predsodkov. Človek nikoli ne sme postati sredstvo, ampak je lahko le cilj.

4. KAKO SE ZARES ETIČNO ODLOČATI?

Deset zdravorazumskih načel predstavlja povzetek obveznosti, ki predstavljajo izhodišče za sprejemanje etičnih odločitev. Naslednji vidiki oziroma stopnje sprejemanja odločitev so nam lahko v pomoč in razmislek, kako se pametno in pošteno ter preudarno odločati.

1. Razvrščanje – lestvica prioritete: Vprašanje, ki nas vodi pri razvrščanju, je: *Kaj so moje obveznosti v tem primeru?* Kot pomoč si postavljamo vprašanja, ali je v tem primeru prisotna obveznost pravičnosti, ne škodovati, zvestobe itd., skratka vseh deset zdravorazumskih etičnih načel. Ko si odgovorimo na to vprašanje, se lažje zavemo, katere obveze moramo uporabiti.

2. Zaznava (priznavanje) konfliktov obveznosti: Vprašanje, ki nas vodi pri zaznavi konfliktov obveznosti, je: *Katere obveznosti si nasprotujejo?* Kmalu ugotovimo, da je bistveno, kako oziroma na kakšen način razrešimo nasprotujoče obveznosti. Nekateri načini, kako nekaj narediti dobro, so napačni. Dober cilj ne more opravičevati

vseh mogočih sredstev in včasih je potrebno nekatera dejanja odložiti, ponovno premisliti in jih nato ponovno ovrednotiti.

3. Etična presoja obveznosti: Vprašanje, ki nas vodi, je: *Kakšno težo imajo nasprotujoče si obveznosti?* Včasih je potrebno izbirati med možnostmi, pri katerih ima vsaka svoje argumente za in proti. Tu je pri odločanju najbolj nevaren populizem in trenutna všečnost.

4. Izbira etično izvedljivih možnosti: Veli-kokrat je potrebno izbirati med različnimi možnostmi, pri čemer je vsaka po svoje težka in zahtevna. Pri tem je ključnega pomena, da tudi takrat, ko moramo komu povedati neprijetno dejstvo, le-to povemo spoštljivo, brez poniževanja ali obsojanja. Ključnega pomena je, da drugi ob tem začuti sogovornikovo dobrohotnost in namen, da mu želi dobro.

5. Odločitev o ukrepanju: Če smo pri prvih štirih stopnjah določanja razmišljali o obveznostih, moramo na zadnji stopnji ukrepati oziroma odločati. Najslabše v tem primeru je neodločanje, beg pred odgovornostjo, prepuščanje odprtih vprašanj v nedoločeno prihodnost. Človek, ki ve, kaj hoče, in ima vizijo, ima tudi dovolj poguma in moči, da se odloča, pa čeprav to nikoli ne bo vsem všeč. Ravno nasprotno, kritike in nasprotovanja so kvečjemu znamenje, da je človek na pravi poti. Mlačnost in poceni populizem namreč pripeljeta do tega, da

človek nima ne nasprotnikov ne tistih, ki bi ga zagovarjali, in preprosto izgubi identiteto; je človek brez obličja.

Upam in si želim, da bodo izrečene misli spodbuda za osebni razmislek na področju etike, pa tudi na ravni naših medsebojnih odnosov v družbi, v kateri živimo. Zavedam se, da je to eden od mnogih možnih pogledov na problem etike v poslovnem svetu. Želel bi si, da bi gojili etično kulturo, naredili korak najprej v razmišljanju, predvsem pa v načinu življenja, ko gre za poštenost, pravičnost, skupno dobro in solidarnost v medsebojnih odnosih. Če bomo gojili samospoštovanje, dali nekaj nase, držali dano besedo, če bomo torej začeli pri sebi, potem bo tudi svet okoli nas postajal drugačen. Sedanje stanje v družbi pri nas in po svetu je ne samo izziv, ampak naravnost krik, da se prebudimo iz dremeža ugodja in udobja ter da ob sebi opazimo človeka, ki potrebuje materialno pomoč ali pa morda zgolj to, da prisluhnemo njegovi boleči osamljenosti, ki kliče po človeški bližini, razumevanju in zavesti, da je sprejet in potreben na tem svetu ... Za drugega torej lahko naredimo nekaj lepega in dobrega!

Zaključujemo z mislijo pesnika J. W. Goetheja: *"Največje človekovo bogastvo je dovolj velik pogum, da si ne želi bogastva."*

1. Uvodno predavanje škofa Antona Jamnika na sedmem forumu za dialog med vero in kulturo z naslovom *Obrazi revščine* v Lovranu.